

ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงธรณีของอุทยานธรณีขอนแก่น
สู่อุทยานธรณีโลกของยูเนสโก
The Geotourism Development Strategies for Khon Kean Geopark
Towards to UNESCO Global Geopark

ARTICLE INFO

Article history:

Received 7 October 2019

Revised 13 November 2019

Accepted 2 March 2020

Available Online 11 March 2020

ศุภมิตร จันทะคาม^{1*}, แดนวิชัย สายรักษา²

และ รังสรรค์ สิงห์เลิศ³

Supamitr Jantakham^{1*}, Danwichai Sairaksa²

and Rungsan Singhalert³

ABSTRACT

The purposes of this research were to develop and evaluate geotourism strategies for Khon Kaen Geopark towards to UNESCO Global Geopark through research operated using mixed methodologies with qualitative of conducting strategies plan, collected form In-depth interviews, brainstorming and focus group with Khon Kean Geopark Committee totally were 55 personal through used SWOT analysis and TOWS matrix and quantitative of the evaluation of suitability and possibility format for the strategies with 9 experts in field of geoparks and geotourism in national and global level. The data were analyzed using descriptive statistics was mean and standard deviation.

The research revealed that the strategies-made conducted had a vision was Khon Kaen Geopark was a tourism park and dinosaur learning center towards Global Geopark consist of 5 missions, 5 objectives, 5 strategic issues, 11 goals, 22 strategies, 34 indicators, and 78 projects. Five strategic issues included (1) participatory conservation and protection of geological heritage resources, (2) Geopark holistic management towards global network, (3) upgrading Khon Kaen Geopark to become UNESCO Global Geopark for dinosaur and local wisdom tourism, (4) promoting education and communication for geotourism through innovation and (5) sustainable local economy development. And the results of evaluating the developed strategies for the geotourism development of Khon Kaen Geopark towards to UNESCO Global Geopark showed that overall suitable ($\bar{x} = 4.54$, S.D. = .569) of the developed strategies were at a highest level and feasible implementation ($\bar{x} = 4.50$, S.D. = .591) of the developed strategies were at a high level.

KEYWORDS: STRATEGY / GEOTOURISM / GEOPARK / KHON KEAN / UNESCO

¹ ปรัชญาดุษฐ์บัณฑิต (สาขายุทธศาสตร์การพัฒนารัฐวิภาค) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ประเทศไทย
Doctor of Philosophy (Regional Development Strategies) Faculty of Humanities and Social Sciences Rajabhat Maha Sarakham University, Thailand.

^{2,3} ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนารัฐวิภาค คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ประเทศไทย
Assist. Prof. Dr. in Regional Development Strategies Faculty of Humanities and Social Sciences Rajabhat Maha Sarakham University, Thailand.

* Corresponding author; E-mail address: supamitra.jan@gmail.com doi: 10.14456/joe.2020.49

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงธรณีของอุทยานธรณีขอนแก่นสู่อุทยานธรณีโลกของยูเนสโก ใช้การวิจัยแบบผสมผสานวิธีระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพสำหรับสร้างยุทธศาสตร์เก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมระดมความคิด และการสนทนากลุ่มกับคณะทำงานอุทยานธรณีขอนแก่น จำนวน 55 คน โดยใช้การวิเคราะห์ด้วยเทคนิค SWOT Analysis และ TOWS Metrix และการวิจัยเชิงปริมาณสำหรับการประเมินยุทธศาสตร์ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบประเมินยุทธศาสตร์กับผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงธรณีและอุทยานธรณีในระดับชาติและระดับโลก จำนวน 9 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า ยุทธศาสตร์ที่สร้างขึ้นมีวิสัยทัศน์ คือ อุทยานธรณีขอนแก่นเป็นอุทยานการท่องเที่ยวไดโนเสาร์และภูมิปัญญาระดับโลกประกอบด้วย 5 พันธกิจ, 5 วัตถุประสงค์, 5 ประเด็นยุทธศาสตร์, 11 เป้าประสงค์, 22 กลยุทธ์, 34 ตัวชี้วัด และ 78 โครงการ โดยประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่ (1) อนุรักษ์และปกป้องแหล่งมรดกทางธรณีอย่างมีส่วนร่วม (2) บริหารจัดการอุทยานธรณีแบบองค์รวมสู่เครือข่ายระดับโลก (3) ยกระดับสู่เมืองท่องเที่ยวไดโนเสาร์และภูมิปัญญาระดับโลก (4) ส่งเสริมการศึกษาและสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงธรณีด้วยนวัตกรรม และ (5) พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ส่วนการประเมินยุทธศาสตร์ พบว่า มีความเหมาะสม ($\bar{x} = 4.54$, S.D. = .569) และความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.50$, S.D. = .591)

คำสำคัญ: ยุทธศาสตร์ / การท่องเที่ยวเชิงธรณี / อุทยานธรณี / ขอนแก่น / ยูเนสโก

บทนำ

ในห้วงสองทศวรรษที่ผ่านมาได้เกิดปรากฏการณ์การท่องเที่ยวขึ้นมาใหม่ ชื่อว่า “การท่องเที่ยวเชิงธรณี (Geotourism)” โดยศาสตราจารย์โทมัส โฮส (Thomas Hose) เป็นคนแรกที่ได้คำนิยามว่าเป็นการท่องเที่ยวทางแหล่งทางธรรมชาติ (Hose, 2012) จัดอยู่ภายใต้ร่มการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Dowling, 2008) ที่เน้นจัดการท่องเที่ยวไปยังแหล่งธรณีวิทยาที่โดดเด่น บริเวณที่มีภูมิทัศน์สวยงาม (Joyce, 2006) บริเวณอุทยานธรณีหรือแหล่งมรดกทางธรณี (Newsome and Dowling, 2010) โดยการท่องเที่ยวเชิงธรณีมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมด้วย (Dowling, 2010) มีเป้าหมายหลักเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับธรณีวิทยา (Geological Informative) ที่ทำให้นักท่องเที่ยวทราบถึงคุณค่าและเกิดจิตสำนึกอนุรักษ์หวงแหนและการสร้างผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น บริเวณแหล่งทางธรณีวิทยานั้น ๆ (Newsome and Dowling, 2006) ไปพร้อมความประทับใจในการท่องเที่ยวด้วย (Olafsdottir, Rannveig and Tverijonaite, 2018) ทั้งนี้ กรมทรัพยากรธรณี ได้ระบุว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงธรณีเป็นกลไกส่งเสริมชุมชนท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทหลักในการบริหารจัดการแหล่งมรดกทางธรณีอย่างมีส่วนร่วม (กรมทรัพยากรธรณี, 2553) นอกจากนี้ กิจกรรมการท่องเที่ยวช่วยกระตุ้นการสร้างงาน สร้างรายได้ และช่วยให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจใหม่ ๆ (Farsani, Coelho and Coasta, 2011) ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ล้วนเชื่อมโยงการอนุรักษ์ไปพร้อมกับการท่องเที่ยวที่สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนท้องถิ่น (Farsani and et all, 2014)

อุทยานธรณี (Geoparks) เป็นพื้นที่แหล่งรวมความโดดเด่นทางด้านธรณีวิทยาที่มีนัยสำคัญทางวิชาการในระดับสากล ที่ได้รับการรับรองให้เป็นโปรแกรมด้านการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางธรณีของโลก (Geoheritage) จากองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก (UNESCO) ว่ามีความสำคัญเทียบเท่ากับโปรแกรมมรดกโลก (World Heritage) และโปรแกรมพื้นที่ชีวนธรณ (Man & Biosphere) โดยเกณฑ์พิจารณาสำคัญในการเป็นอุทยานธรณีโลกนั้น ต้องดำเนินการใน 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การอนุรักษ์ปกป้องแหล่งมรดกทางธรณี การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงธรณี การบริหารจัดการอุทยานธรณี การสื่อและให้การศึกษา และการพัฒนาเศรษฐกิจ

ท้องถิ่น (UNESCO, 2015) ปัจจุบันมีอุทยานธรณีโลกจำนวน 140 แห่ง ใน 5 ทวีป และ 35 ประเทศ (UNESCO, 2019) โดยเฉพาะเกณฑ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงธรณีถือเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้แหล่งมรดกทางธรณีได้รับการอนุรักษ์ และส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นในพื้นที่อุทยานธรณี (Gray, 2008)

อุทยานธรณีขอนแก่น (Khon Kean Geopark) เริ่มจัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2554 และต่อมาในปี พ.ศ. 2561 ได้รับการประกาศให้เป็นอุทยานธรณีระดับจังหวัด มีแหล่งทางธรณีวิทยาที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นอุทยานธรณีจำนวน 35 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ 7 อำเภอ จำแนกตามความโดดเด่นทางธรณีวิทยาได้เป็น 3 บริเวณ ได้แก่ (1) แหล่งภูมิประเทศแบบหินปูนหรือคาสต์ (Karst topography) ในพื้นที่ทางตอนเหนือ (2) แหล่งซากดึกดำบรรพ์ไดโนเสาร์เทือกเขาภูเวียง (Phuwiang Dinosaur Valley) และ (3) แหล่งหินทรายสวยงาม (Sandstone landscape) ในพื้นที่ทางตะวันออก (กรมทรัพยากรธรณี, 2558) โดยจังหวัดขอนแก่นตั้งเป้าพัฒนาและขับเคลื่อนอุทยานธรณีขอนแก่นไปสู่การเป็นอุทยานธรณีโลกในปี พ.ศ. 2566 (สำนักงานจังหวัดขอนแก่น, 2561) โดยเฉพาะพื้นที่เทือกเขาภูเวียงถือเป็นแหล่งค้นพบไดโนเสาร์ชนิดใหม่ของโลก จำนวน 5 ชนิด ได้แก่ ไดโนเสาร์ สกัลลิวีงโกซอร์ส สิริธรเน่, สกัลลียมโมซอร์ส สตรีธเน่, สกัลลียมโมโซรินัส อีสานเอนซิส, สกัลลินรีมันัส ขอนแก่นเอนซิส และสกัลลิวีงเวนเตอร์ แยม นิยมมี ที่มีความโดดเด่นและความสำคัญทางวิชาการในระดับสากล รวมถึงเป็นแหล่งศึกษาวิจัย แหล่งเรียนรู้ แหล่งอนุรักษ์ และแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดขอนแก่นและประเทศไทย (กรมทรัพยากรธรณี, 2562)

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงได้ลงสำรวจข้อมูลในภาคสนาม (Field survey) ได้ข้อค้นพบว่า อุทยานธรณีขอนแก่นมีแหล่งธรณีวิทยาและแหล่งคุณค่าอื่น ๆ อาทิ แหล่งทางธรรมชาติ นิเวศวิทยา และแหล่งทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวเชิงธรณี และสามารถส่งเสริมให้เป็นอุทยานธรณีในระดับสูงได้ (จิรศักดิ์ เจริญมิตร, ศิริภรณ์ ถวาย และมนตรี แก่นทอง, 2555) แต่สภาพการดำเนินการในปัจจุบันยังมีการพัฒนาและขับเคลื่อนค่อนข้างล่าช้าหากเทียบกับอุทยานธรณีในประเทศไทยแห่งอื่น ๆ ที่เริ่มจัดตั้งในห้วงเวลาเดียวกัน อาทิ อุทยานธรณีสตูล (ระดับโลก) อุทยานธรณีโคราช (ระดับประเทศ) และอุทยานธรณีผาชันสามพันโบก (ระดับประเทศ) เป็นต้น (ศุภมิตร จันทะคาม, 2561) รวมถึงปัญหาการไม่มีนโยบายการบริหารจัดการที่ชัดเจน และขาดยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงธรณีในระยะยาว (ศุภมิตร จันทะคาม และชมพูนุช ชาญวิชา, 2558) สอดคล้องกับผลการศึกษาสภาพปัญหาของอุทยานธรณีประเทศไทยส่วนใหญ่ยังขาดแผนแม่บทบริหารจัดการที่นำไปสู่การปฏิบัติและมีโครงสร้างบริหารจัดการที่ไม่สอดคล้องกับการดำเนินงานในพื้นที่ โดยปัญหาเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบโดยตรงต่อการเป็นอุทยานธรณีโลกของยูเนสโกได้ (สุรัชย์ ศิริพงษ์เสถียร, 2556) ขณะที่ ศุภมิตร จันทะคาม (2560) ได้เสนอว่า จังหวัดขอนแก่นควรเร่งจัดทำแผนบริหารจัดการอุทยานธรณีหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีที่เน้นการมีส่วนร่วม ควรส่งเสริมและยกระดับการพัฒนาอุทยานธรณีให้สูงขึ้น โดยเน้นการพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีให้มีความยั่งยืน และส่งเสริมภาพลักษณ์การท่องเที่ยวที่ชัดเจนและเชื่อมโยงในภูมิภาค

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเพื่อสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงธรณีของอุทยานธรณีขอนแก่นที่มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง รวมถึงมีความสอดคล้องกับเกณฑ์ข้อกำหนดขององค์การยูเนสโกไว้ โดยการวิจัยแบบผสมผสานวิธีเพื่อหาคำตอบการวิจัยในครั้งนี้ต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อสร้างและประเมินยุทธศาสตร์ท่องเที่ยวเชิงธรณีของอุทยานธรณีขอนแก่นสู่อุทยานธรณีโลกของยูเนสโก

วิธีการดำเนินวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ศึกษาครอบคลุมแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติของพื้นที่อุทยานธรณีขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น จำนวน 35 แห่ง ใน 7 อำเภอ ได้แก่ อำเภอภูผาม่าน อำเภอชุมแพ อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอกู่แก้ว อำเภอเวียงเก่า อำเภออุบลรัตน์ และอำเภอบ้านฝาง (ตารางที่ 1) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ แบ่งเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติของอุทยานธรณีขอนแก่นสู่การเป็นอุทยานธรณีโลกของยูเนสโก ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ประชุมระดมความคิดเห็น (Brainstorming) และการสนทนากลุ่ม (Focus group) ใช้การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกด้วยเทคนิค SWOT Analysis และ TOWS Metrix

ระยะที่ 2 การประเมินยุทธศาสตร์ในด้านความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติของยุทธศาสตร์ ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบประเมินยุทธศาสตร์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น 1 ชุด ประกอบด้วย 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 เป็นการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ปฏิบัติ จำนวน 166 ข้อ ลักษณะของแบบประเมินเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ของลิเคิร์ต (Likert) แบ่งการวัดออกเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด และตอนที่ 2 เป็นข้อเสนอแนะ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผู้วิจัยทำการแปลความหมายโดยนำคะแนนเฉลี่ยที่ได้มาเทียบเกณฑ์เฉลี่ย 5 ระดับ ของ กัลยา วาณิชยบัญชา (2549) ได้แก่ คะแนนเฉลี่ย 1.00–1.50 หมายความว่า มีความเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด 1.51–2.50 หมายความว่า มีความเห็นอยู่ในระดับน้อย 2.51–3.50 หมายความว่า มีความเห็นอยู่ในระดับปานกลาง 3.51–4.50 หมายความว่า มีความเห็นอยู่ในระดับมาก และ 4.51–5.00 หมายความว่า มีความเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

ตารางที่ 1 แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในพื้นที่อุทยานธรณีขอนแก่น จำแนกตามอำเภอ ประเภทระดับความสำคัญ และคุณประโยชน์หรือคุณค่าของแหล่ง

อำเภอ	ชื่อแหล่ง	ประเภทแหล่ง	ระดับความสำคัญ	คุณประโยชน์หรือคุณค่าของแหล่ง			
				การท่องเที่ยว	วิทยาศาสตร์	การศึกษา	การอนุรักษ์
1. ภูผาม่าน	น้ำตกตาดใหญ่	G/N	REG	X			
	น้ำตกตาดทิดมี	G/N	REG	X			
	น้ำตกตาดฟ้า	G/N	REG	X			
	ถ้ำค้างคาว	G/N	NAT	X	X	X	X
	ถ้ำพญานาคราช	G/N	NAT	X	X	X	X
	น้ำผุดตาดเต่า	G/N	REG	X	X		X
	ถ้ำภูตาคหลอ	G/N	REG	X	X	X	X
	ถ้ำปู่หลุบ	G/C	REG	X			
2. ชุมแพ	ถ้ำลายแทง	G/N/C	REG	X	X	X	X
	ถ้ำเกล็ดแก้ว	G/N	REG	X			
	แหล่งโบราณคดีโนนเมือง	C	NAT	X	X	X	X

ตารางที่ 1 แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีในพื้นที่อุทยานธรณีขอนแก่น จำแนกตามอำเภอ ประเภท ระดับความสำคัญ และคุณประโยชน์หรือคุณค่าของแหล่ง (ต่อ)

อำเภอ	ชื่อแหล่ง	ประเภทแหล่ง	ระดับความสำคัญ	คุณประโยชน์หรือคุณค่าของแหล่ง			
				การท่องเที่ยว	วิทยาศาสตร์	การศึกษา	การอนุรักษ์
3. สีชมพู	ถ้ำผาพวง	G/N	REG	X	X	X	
	ถ้ำศรีบรรพต	G/C	REG	X			
	ถ้ำแสงธรรม	G/C	REG	X		X	
4. เวียงเก่า	พิพิธภัณฑสถานไดโนเสาร์ภูเวียง	G	NAT	X	X	X	
	หลุมขุดค้นที่ 1	G/N	INT	X	X	X	X
	หลุมขุดค้นที่ 2	G/N	INT	X	X	X	X
	หลุมขุดค้นที่ 3	G/N	INT	X	X	X	X
	หลุมขุดค้นที่ 8	G/N	INT	X	X	X	X
	หลุมขุดค้นที่ 9	G/N	INT	X	X	X	X
	อุทยานไดโนเสาร์ศรีเวียง	L	REG	X			
	ผาชมตะวัน	G/N	REG	X		X	
	น้ำตกห้วยพระยาเสือ	G/N	REG	X		X	
	น้ำตกตาดฟ้า	G/N	REG	X		X	
	โคกภูตากา	G/N	INT	X	X	X	X
	ปากช่องศาลเจ้าจอมนรินทร์	G/C	REG	X		X	
	จุดชมวิวดั้งผาเง็ก	L/C	REG	X		X	
	ถ้ำผามือแดง	G/C	NAT	X	X	X	X
	จุดชมวิวดั้งจันทร์เขามาราม	L/C	REG	X		X	
	ตึกเหลือง	C	NAT	X	X	X	X
5. ภูเวียง	ลานผีหลอก	G/N	REG	X		X	
	กลุ่มผ้ามัดย้อมไดโนเสาร์	L	REG	X			
6. อุบลรัตน์	สะพานหินธรรมชาติ	G/C	REG	X	X	X	X
	วัดพระบาทภูพานคำ	L/C	REG	X			
	ช่องเขาขาด	G/L	REG	X		X	
7. บ้านฝาง	หินช้างสี	G/N/L	NAT	X	X	X	
	คำโพน (กุมภลักษณ์)	G	REG	X	X	X	

หมายเหตุ G หมายถึง แหล่งธรณีวิทยา (Geological sites), N หมายถึง แหล่งธรรมชาติ/นิเวศ (Natural sites), L หมายถึง แหล่งภูมิทัศน์/ภูมิประเทศ (Landscape sites), C หมายถึง แหล่งประวัติศาสตร์/โบราณคดี/วัฒนธรรม, INT หมายถึง คุณค่าความสำคัญในระดับนานาชาติ (International importance), NAT หมายถึง คุณค่าความสำคัญในระดับประเทศ (Importance), และ REG หมายถึง คุณค่าความสำคัญในระดับท้องถิ่น (Regional importance)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มเป้าหมายในระยะที่ 1 การสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนากองท่องเที่ยวเชิงธรณีของอุทยานธรณีขอนแก่น อุทยานธรณีโลกของยูเนสโก คือ คณะทำงานอุทยานธรณีขอนแก่น จำนวน 55 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1) คณะกรรมการอำนวยการและคณะกรรมการบริหารจัดการอุทยานธรณีขอนแก่น จำนวน 45 คน คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ใช้สำหรับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงธรณีของอุทยานธรณีขอนแก่น

2) คณะทำงานอุทยานธรณีขอนแก่น จำนวน 15 คน ใช้การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ใช้สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มเพื่อยกร่างยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวกองท่องเที่ยวเชิงธรณีของอุทยานธรณีขอนแก่นสู่การเป็นอุทยานธรณีโลกของยูเนสโก

กลุ่มเป้าหมายในระยะที่ 2 การประเมินยุทธศาสตร์ในด้านความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติของยุทธศาสตร์ เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการองค์การการท่องเที่ยวเชิงธรณีและอุทยานธรณีในระดับประเทศและระดับโลก ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาคุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญโดยต้องมีคุณสมบัติที่โดดเด่นอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

1) มีผลงานวิชาการหรือประสบการณ์ด้านการพัฒนากองท่องเที่ยวเชิงธรณีหรือการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเป็นที่ยอมรับในระดับประเทศ และหรือระดับนานาชาติ

2) มีประสบการณ์ในการพัฒนาและขับเคลื่อนอุทยานธรณีในระดับจังหวัด ระดับประเทศ และหรือระดับโลก

3) มีอำนาจในการตัดสินใจเชิงนโยบายการพัฒนากองเที่ยวจังหวัดขอนแก่นหรือกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์

4) มีประสบการณ์ในการเป็นผู้ประเมินอุทยานธรณีในระดับประเทศและหรือระดับโลก

5) มีความเชี่ยวชาญด้านธรณีวิทยา ธรรมชาติ นิเวศ และหรือการบริหารจัดการแหล่งธรณีวิทยาในประเทศไทย

โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น ผู้อำนวยการอุทยานธรณีขอนแก่น (นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น) ผู้แทนกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดขอนแก่น เลขานุการอุทยานธรณีขอนแก่น ผู้เชี่ยวชาญกรมทรัพยากรธรณีและหัวหน้าคณะกรรมการผู้ประเมินอุทยานธรณีประเทศไทย ผู้อำนวยการอุทยานธรณีโคราช (ระดับประเทศ) ผู้อำนวยการด้านการท่องเที่ยวเชิงธรณีของอุทยานธรณีโลกสตูล (ระดับโลกของยูเนสโก) ผู้เชี่ยวชาญด้านอุทยานธรณีและธรณีวิทยาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง และนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว (ที่จบระดับปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต หรือมีตำแหน่งทางวิชาการตั้งแต่ระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไป)

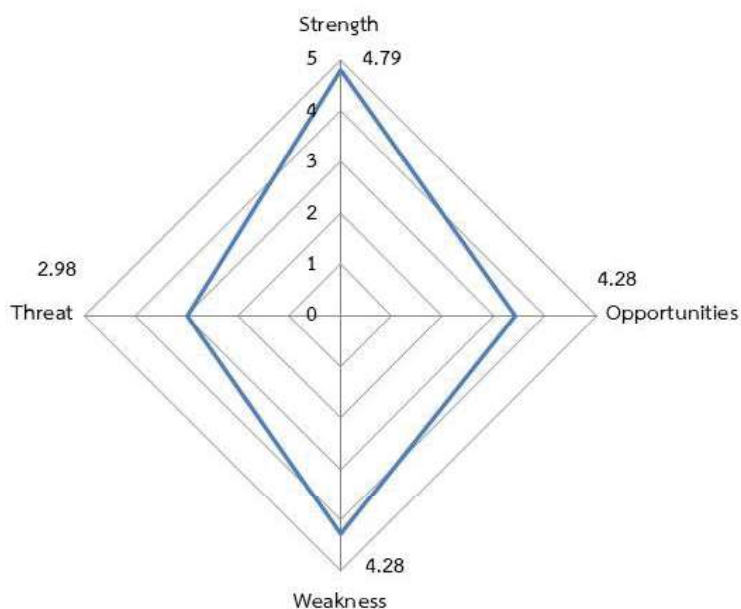
ผลการวิจัย

ผลการวิจัยระยะที่ 1 การสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนากองท่องเที่ยวเชิงธรณีของอุทยานธรณีขอนแก่นสู่อุทยานธรณีโลกของยูเนสโก มีดังนี้

ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกการท่องเที่ยวเชิงธรณีของอุทยานธรณีขอนแก่นสู่อุทยานธรณีโลกของยูเนสโก พบว่า ค่าคะแนนถ่วงน้ำหนักสูงสุดที่ประเด็นจุดแข็ง (Strength) จุดอ่อน (Weakness) โอกาส (Opportunities) และภัยคุกคาม (Threat) มีค่าเท่ากับ 4.79, 4.28, 3.43 และ 2.98 ตามลำดับ (ภาพที่ 1) โดยมี **จุดแข็ง** ได้แก่ การเป็นเมืองท่องเที่ยวโดโนเสาร์แห่งแรกของประเทศไทยที่มีชื่อเสียงระดับสากล มีการบริหารจัดการโดยหน่วยงานท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ มีกิจกรรมท่องเที่ยวสำคัญหมุนเวียนตลอดปี เป็นเมืองแห่งหมอลำ

หมอแค้นที่โดดเด่นและเป็นเมืองศูนย์กลางบริหารราชการภูมิภาค **จุดอ่อน** ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมีสภาพเสื่อมโทรมและเสี่ยงต่อการถูกทำลาย ขาดยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติที่เหมาะสมและเป็นรูปธรรม ชุมชนยังขาดความรู้เข้าใจเกี่ยวกับอุทยานธรณี ปัญหาขยะและสิ่งแวลดล้อม และประสบปัญหาภัยแล้งอยู่เสมอ **โอกาส** ได้แก่ สื่อโซเชียลมีเดียมีอิทธิพลต่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว รัฐบาลสนับสนุนนโยบายอุทยานธรณี นโยบายกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์เน้นการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ โครงการพัฒนาเส้นทางคมนาคมและการขนส่งรองรับการเติบโตการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจในอนาคตและแนวโน้มของกระแสการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพิ่มสูงขึ้น **ส่วนภัยคุกคาม** ได้แก่ ปัญหาค่านิยมและพฤติกรรมการทำงานแบบแยกส่วน เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สภาพเศรษฐกิจของประเทศอยู่ในภาวะชะลอตัว ปัญหาการขาดตลาดสินค้าท้องถิ่น และสภาวะการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศที่รุนแรงมากขึ้น (ภาพที่ 1)

ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติของอุทยานธรณีขอนแก่นสู่การเป็นอุทยานธรณีระดับโลกของยูเนสโกที่สร้างขึ้น ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ คือ อุทยานธรณีขอนแก่นเป็นอุทยานการท่องเที่ยวและเรียนรู้ไดโนเสาร์ระดับโลก ประกอบด้วย 5 วัดอุปประสงค์, 5 พันธกิจ, 5 ประเด็นยุทธศาสตร์, 11 กลยุทธ์, 22 เป้าประสงค์, 34 ตัวชี้วัด, และ 78 โครงการ โดยประเด็นยุทธศาสตร์ 5 ประการ คือ (1) อนุรักษ์และปกป้องแหล่งมรดกทางธรณีอย่างมีส่วนร่วม (2) บริหารจัดการอุทยานธรณีแบบองค์รวมสู่เครือข่ายระดับโลก (3) ยกระดับสู่เมืองท่องเที่ยวไดโนเสาร์และภูมิปัญญาระดับโลก (4) ส่งเสริมการศึกษาและสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงธรณีด้วยนวัตกรรม และ (5) พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ภาพที่ 1 กราฟผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติของอุทยานธรณีขอนแก่นสู่อุทยานธรณีโลกของยูเนสโก

ผลการวิจัยระยะที่ 2 การประเมินยุทธศาสตร์ในด้านความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติของยุทธศาสตร์ พบว่า ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติของอุทยานธรณีขอนแก่นสู่อุทยานธรณีโลกของยูเนสโกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยภาพรวมในด้านความเหมาะสมของยุทธศาสตร์มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.54$, S.D. = .567) และในด้านความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.33$, S.D. = .707)

ผลการประเมินความเหมาะสมของประเด็นยุทธศาสตร์ พบว่า ประเด็นยุทธศาสตร์ที่คะแนนค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 ยกกระดับสู่เมืองท่องเที่ยวไดโนเสาร์และภูมิปัญญาในระดับโลก มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.78$, S.D. = .441) รองลงมาคือ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 อนุรักษ์และปกป้องแหล่งมรดกทางธรรมชาติและทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.56$, S.D. = .527) เท่ากับประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5 พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ($\bar{x} = 4.56$, S.D. = .527) ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 ส่งเสริมการศึกษาและสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงธรณีด้วยนวัตกรรม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.33$, S.D. = .866) และประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 บริหารจัดการอุทยานธรณีแบบองค์รวมสู่เครือข่ายระดับโลก มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.00$, S.D. = .527) ตามลำดับ

ผลการประเมินความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติของประเด็นยุทธศาสตร์ พบว่า ประเด็นยุทธศาสตร์ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 ยกกระดับสู่เมืองท่องเที่ยวไดโนเสาร์และภูมิปัญญาในระดับโลก มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.67$, S.D. = .500) รองลงมาคือ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 ส่งเสริมการศึกษาและสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงธรณีด้วยนวัตกรรม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.56$, S.D. = .726) ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 บริหารจัดการอุทยานธรณีแบบองค์รวมสู่เครือข่ายระดับโลก มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.33$, S.D. = .500) ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 อนุรักษ์และปกป้องแหล่งมรดกทางธรรมชาติและทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.33$, S.D. = .707) เท่ากับประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5 พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นอย่างยั่งยืน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.33$, S.D. = .707) ตามลำดับ (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงธรณีของอุทยานธรณีขอนแก่นสู่อุทยานธรณีโลกของยูเนสโก ด้านวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ และประเด็นยุทธศาสตร์

รายการประเมิน	ความเหมาะสม		ระดับ ความ เห็น	ความเป็นไปได้		ระดับ ความ เห็น
	$\bar{X}$	S.D.		$\bar{X}$	S.D.	
วิสัยทัศน์						
อุทยานธรณีขอนแก่นเป็นอุทยานการท่องเที่ยวและเรียนรู้ไดโนเสาร์ระดับโลก	4.56	.726	มากที่สุด	4.67	.500	มากที่สุด
พันธกิจ						
1. อนุรักษ์และปกป้องแหล่งมรดกทางธรณี	4.67	.500	มากที่สุด	4.78	.441	มากที่สุด
2. บริหารจัดการอุทยานธรณีแบบองค์รวม	4.56	.726	มากที่สุด	4.56	.527	มากที่สุด
3. พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงธรณี	4.56	.527	มากที่สุด	4.44	.527	มาก
4. การศึกษาและสื่อความหมายทางธรณี	4.56	.527	มากที่สุด	4.67	.500	มากที่สุด
5. พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น	4.78	.441	มากที่สุด	4.67	.500	มากที่สุด
วัตถุประสงค์						
1. เพื่ออนุรักษ์และปกป้องแหล่งมรดกทางธรณี	4.56	.527	มากที่สุด	4.56	.527	มากที่สุด
2. เพื่อบริหารจัดการอุทยานธรณีแบบองค์รวม	4.33	.707	มาก	4.22	.667	มาก
3. เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงธรณีในอุทยานธรณี	4.67	.500	มากที่สุด	4.44	.527	มาก
4. เพื่อส่งเสริมการศึกษาและสื่อความหมายทางธรณี	4.56	.527	มากที่สุด	4.33	.866	มาก
5. เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น	4.67	.500	มากที่สุด	4.44	.726	มาก

ตารางที่ 2 การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ยุทธศาสตร์การพัฒนากองท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติของอุทยานธรณีขอนแก่นสู่อุทยานธรณีโลกของยูเนสโก ด้านวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ และประเด็นยุทธศาสตร์ (ต่อ)

รายการประเมิน	ความเหมาะสม		ระดับ ความเห็น	ความเป็นไปได้		ระดับ ความเห็น
	$\bar{X}$	S.D.		$\bar{X}$	S.D.	
ประเด็นยุทธศาสตร์						
1. อนุรักษ์และปกป้องแหล่งมรดกทางธรณีอย่างมีส่วนร่วม	4.56	.527	มากที่สุด	4.33	.707	มาก
2. บริหารจัดการอุทยานธรณีแบบองค์รวมสู่เครือข่ายระดับโลก	4.00	.500	มาก	4.33	.500	มาก
3. ยกกระดับสู่เมืองท่องเที่ยวโดโนเสาร์และภูมิปัญญาระดับโลก	4.78	.441	มากที่สุด	4.67	.500	มากที่สุด
4. ส่งเสริมการศึกษาและสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงธรณี ด้วยนวัตกรรม	4.33	.866	มาก	4.56	.726	มากที่สุด
5. พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นอย่างยั่งยืน	4.56	.527	มากที่สุด	4.33	.707	มาก
โดยภาพรวม	4.54	.569	มากที่สุด	4.50	.591	มาก

หมายเหตุ $\bar{X}$ หมายถึง ค่าเฉลี่ย (mean) ระดับความคิดเห็น, S.D. หมายถึง ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ความเหมาะสม หมายถึง ความสอดคล้องกันของยุทธศาสตร์ที่สร้างขึ้น (วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ และประเด็นยุทธศาสตร์)

ความเป็นไปได้ หมายถึง ความเป็นไปได้ในการนำยุทธศาสตร์ที่สร้างขึ้น (วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ และประเด็นยุทธศาสตร์) ไปใช้ในการปฏิบัติงานจริง

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการวิจัยระยะที่ 1 ในการสร้างและประเมินยุทธศาสตร์ในครั้งนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ ดำรงค์ วัฒนา (2545) ที่กล่าวว่า การจัดทำยุทธศาสตร์ควรทำการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กร การกำหนดวิสัยทัศน์ในระยะยาว แล้วกำหนดเป้าหมายที่ตอบสนองต่อวิสัยทัศน์ในอนาคตระยะยาว รวมถึงสอดคล้องกับแนวคิดของ Certo and Peter (1988) ที่กล่าวว่า องค์ประกอบหลักของการจัดทำยุทธศาสตร์ ได้แก่ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก และการขึ้นนำแผนด้วยการกำหนดแผนงาน โครงการ การจัดการทั่วไปหรือเฉพาะด้าน เพื่อให้ยุทธศาสตร์ที่จัดทำขึ้นมีความเหมาะสมทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์พบว่า อุทยานธรณีขอนแก่นมีสภาพแวดล้อมการท่องเที่ยวเชิงธรณีที่สอดคล้องกับรายงานตามแผนพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัดจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง พ.ศ. 2561-2564) (สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์, 2560) และสอดคล้องกับแผนพัฒนาของจังหวัดขอนแก่น พ.ศ. 2561-2564) (สำนักงานจังหวัดขอนแก่น, 2560) รวมถึงสอดคล้องกับการวิเคราะห์แผนบริหารจัดการพื้นที่ที่ได้รับการอนุรักษ์และจัดการแหล่งทรัพยากรธรณีจังหวัดขอนแก่น (กรมทรัพยากรธรณี, 2558)

ส่วนประเด็นยุทธศาสตร์ที่สร้างขึ้นมีความสอดคล้องกับ Antic and Tomic (2017) ที่พบว่า 5 กลยุทธ์หลักในการพัฒนากองท่องเที่ยวเชิงธรณีและแหล่งมรดกทางธรรมชาติของประเทศเซอร์เบีย ได้แก่ ส่งเสริมการพัฒนาการเดินทางท่องเที่ยวเชิงธรณี การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาทางการศึกษาและการสื่อความหมายเชิงธรณี การเน้นบริหารจัดการแบบร่วมมือระหว่างภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง การลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับแหล่งมรดกและแหล่งท่องเที่ยว และการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นโดยใช้การท่องเที่ยวเชิงธรณีเป็นกลไกหลัก สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Farsani, Coelho, and Coasta (2011) ที่พบว่า กลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงธรณีและอุทยานธรณีช่วยพัฒนานโยบายในบวกเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และการอนุรักษ์แหล่ง โดยการศึกษาจะเป็นเครื่องมือช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้เกี่ยวกับโลกศาสตร์ซึ่งเป็นที่มาของวิธีการดำรงชีพของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ รวมถึงสอดคล้องกับ Danek and Skupien (2016) ที่เสนอให้อุทยานธรณีแห่งชาติโดโนเสาร์ลูฟง มณฑลยูนนานใช้กลยุทธ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงธรณีที่เชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ การศึกษา และการอนุรักษ์ปกป้องแหล่ง สอดคล้องกับ Johansson (2015) แผนการพัฒนาอุทยานธรณี Pyha Luosto ประเทศฟินแลนด์ และ Khibiny Tundra ประเทศรัสเซีย ที่เสนอแผนใน

ระยะสั้นและระยะยาวโดยเน้นพัฒนาด้านข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยว การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการท่องเที่ยว และการสร้างเครือข่ายกับแหล่งมรดกทางธรรมิในระดับนานาชาติ สอดคล้องกับงานของ Marlina (2016) ที่เสนอว่า กลยุทธ์การพัฒนาแหล่งธรรมิวิทยาเพื่อการท่องเที่ยวควรเน้นการพัฒนาองค์ประกอบพื้นฐานของแต่ละแหล่ง รวมถึง สอดคล้องกับแนวทางการเป็นอุทยานธรรมิระดับโลกขององค์การยูเนสโกที่กำหนดหลักเกณฑ์การประเมินอุทยาน ธรรมิระดับโลกไว้ 5 ด้าน คือ ด้านการอนุรักษ์และปกป้องแหล่งมรดกทางธรรมิและแหล่งคุณค่าอื่น ๆ ด้านการบริหาร จัดการอุทยานธรรมิแบบองค์รวม ด้านการสื่อสารและให้การศึกษา และด้านการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นที่ยั่งยืน (UNESCO, 2015)

นอกจากนี้ ยุทธศาสตร์ที่สร้างขึ้นยังสอดคล้องยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวของชาติ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2560-2564 ที่เน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยมีการบริหารจัดการแหล่ง อย่างมีส่วนร่วม (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560) สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การบริหารจัดการอุทยานธรรมิโลก สตุลที่เน้นการกลยุทธ์การพัฒนาใน 5 ด้าน เช่นเดียวกัน (กรมทรัพยากรธรรมิ, 2558) สอดคล้องกับแผนแม่บทอุทยาน ธรรมิโคราชที่ได้รับรองเป็นอุทยานธรรมิระดับประเทศ (อยู่ระหว่างการประเมินอุทยานธรรมิโลก) ที่ให้ความสำคัญ การท่องเที่ยวเชิงธรรมิเป็นกลยุทธ์สำคัญในการพัฒนาการศึกษาให้แก่เยาวชน การอนุรักษ์ การพัฒนาเศรษฐกิจ และ การบริหารจัดการเชิงบูรณาการ (สำนักงานอุทยานธรรมิโคราช, 2558) จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นว่า ยุทธศาสตร์หรือ กลยุทธ์การพัฒนาอุทยานธรรมิส่วนใหญ่ให้ความสำคัญการท่องเที่ยวเชิงธรรมิในแง่ของกลไกหลักในการขับเคลื่อน การพัฒนาไปสู่องค์ประกอบอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางขององค์การยูเนสโกที่กำหนดไว้เป็นหลัก แต่อาจมีรายละเอียดใน แผนงาน ตัวชี้วัด และกิจกรรมอยู่บ้างขึ้นกับบริบทของพื้นที่แต่ละแห่ง

จากผลการวิจัยระยะที่ 2 พบว่า แผนยุทธศาสตร์ที่สร้างขึ้นมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปสู่การปฏิบัติมีความเหมาะสมมากที่สุด โดยแนวทางการประเมินยุทธศาสตร์สอดคล้องกับแนวคิดของ สุวิมล ติรานันท์ (2551) ที่กล่าวว่า การประเมินยุทธศาสตร์ แผนงาน และหรือโครงการ ควรพิจารณาประเด็นสำคัญ ได้แก่ การนำไปใช้ประโยชน์ ความถูกต้อง ความเป็นไปได้ และความเหมาะสม โดยยุทธศาสตร์ต้องมีความยืดหยุ่นและสัมพันธ์กับ แนวทางการนำไปสู่ปฏิบัติ ซึ่งองค์ประกอบด้านการนำไปใช้ประโยชน์ผู้วิจัยสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงธรรมิของอุทยานธรรมิขอนแก่นขึ้นมาเพื่อประโยชน์ของจังหวัดขอนแก่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ ประโยชน์ในการผลักดันขับเคลื่อนอุทยานธรรมิขอนแก่นไปสู่การเป็นอุทยานธรรมิระดับโลกรวมถึงทำให้จังหวัด ขอนแก่นเกิดการพัฒนาพื้นที่ให้เกิดความยั่งยืน สำหรับองค์ประกอบในด้านความถูกต้องผู้วิจัยดำเนินการโดยยึดหลัก การแนวคิดและกระบวนการวางแผนยุทธศาสตร์และมีการตรวจสอบความถูกต้องตามหลักวิธีวิจัยอย่างเคร่งครัด และ เพื่อให้ยุทธศาสตร์ที่สร้างขึ้นสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง ซึ่งในการประเมินครั้งนี้ผู้วิจัยคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ เฉพาะด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวและอุทยานธรรมิ และผู้บริหารองค์กรระดับสูงเพื่อให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในการพัฒนา บริหารจัดการ และประเมินอุทยานธรรมิมาแล้วทั้งสิ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาและขับเคลื่อนอุทยานธรรมิขอนแก่น อาทิ เช่น สำนักงานจังหวัด ขอนแก่น อุทยานธรรมิขอนแก่นโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดขอนแก่น กรมทรัพยากรธรรมิ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับอุทยานธรรมิ ควรนำ ผลการวิจัยเรื่องนี้ไปใช้สำหรับเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจจัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการอุทยานธรรมิ ขอนแก่นซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญที่สุดในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและขับเคลื่อนอุทยานธรรมิขอนแก่นให้ประสบผล สำเร็จ

2. การกำหนดนโยบายหรือจัดทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวในอุทยานธรณีควรใช้ 5 องค์ประกอบอุทยานธรณีตามท้องที่การยูเนสโกกำหนดไว้ เนื่องจากเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ใช้สำหรับการประเมินซึ่งครอบคลุมแนวคิดการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางธรณีและแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น

3. ควรนำแนวทางการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ศึกษาแหล่งศักยภาพธรณีวิทยาหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีอื่น ๆ ในประเทศไทย อาทิ อุทยานธรณีเพชรบูรณ์ อุทยานไดโนเสาร์ภูกุ้มข้าว อุทยานธรณีผาชันสามพันโบก และแหล่งซากไดโนเสาร์ชัยภูมิ เป็นต้น ทั้งนี้ ก็เพื่อให้แหล่งมรดกทางธรณีได้รับการอนุรักษ์และบริหารจัดการที่เหมาะสมตามหลักวิชาการ รวมถึงการยกระดับให้เป็นมรดกทางธรณีในระดับโลก

เอกสารอ้างอิง

- กรมทรัพยากรธรณี. (2553). *การกำหนดนโยบายและแนวทางการบริหารจัดการแหล่งอนุรักษ์ทางธรณีวิทยา*. กรุงเทพมหานคร: กรมทรัพยากรธรณี.
- _____. (2558). *แผนแม่บทการบริหารจัดการธรณีวิทยาและทรัพยากรธรณี พ.ศ. 2562-2558*. กรุงเทพมหานคร: กรมทรัพยากรธรณี.
- _____. (2558). *แผนแม่บทการบริหารจัดการอุทยานธรณีสตูล*. กรุงเทพมหานคร: กรมทรัพยากรธรณี.
- _____. (2562, 12 กรกฎาคม). *ข่าวแจ้งการค้นพบไดโนเสาร์ชนิดใหม่ของประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: สืบค้นจาก <http://www.dmr.go.th/>
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560, 5 พฤศจิกายน). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา พ.ศ. 2560-2564*. สืบค้นจาก <https://mots.go.th>
- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2549). *สถิติสำหรับงานวิจัย (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิรศักดิ์ เจริญมิตร, ศิริกรณ ถวาย และมนตรี แก่นทอง. (2555). *รายงานการสำรวจแหล่งธรณีวิทยาจังหวัดขอนแก่น (รายงานวิชาการอนุรักษ์ธรณีวิทยา 1/2555)*. กรุงเทพมหานคร: กรมทรัพยากรธรณี.
- ดำรงค์ วัฒนา. (2545). *คู่มือการจัดทำแผนยุทธศาสตร์สำหรับหน่วยงานภาครัฐ: ยุทธศาสตร์สู่ผลงาน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักที่ปรึกษากรมอนามย์ กระทรวงสาธารณสุข.
- ศุภมิตร จันทะคาม. (2559). *การท่องเที่ยวเชิงธรณีปริาฏการใหม่ของการพัฒนาท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ในรายงานผลการดำเนินงาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2559 (ตุลาคม 2558 - กันยายน 2559)*. ขอนแก่น: สำนักงานทรัพยากรธรณี เขต 2 กรมทรัพยากรธรณี.
- _____. (2560). *แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยาของอุทยานธรณีขอนแก่น อำเภอยางคำ จังหวัดขอนแก่น (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, สุราษฎร์ธานี.
- _____. (2561). *แนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งธรณีวิทยาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงธรณีของอุทยานธรณีขอนแก่น อำเภอยางคำ จังหวัดขอนแก่น (รายงานผลการวิจัย)*. ขอนแก่น: กรมทรัพยากรธรณี.
- ศุภมิตร จันทะคาม และชมพูนุช ชาญวิชา. (2558). *การศึกษาการระดมความคิดเห็นด้านการบริหารจัดการและพัฒนาแหล่งอนุรักษ์ธรณีวิทยาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในพื้นที่หุบเขาไดโนเสาร์ดึกดำบรรพ์ (รายงานผลการวิจัย)*. ขอนแก่น: กรมทรัพยากรธรณี.

- สำนักงานจังหวัดขอนแก่น. (2560). แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดขอนแก่น พ.ศ. 2560-2564. ขอนแก่น: สำนักงานจังหวัดขอนแก่น.
- _____. (2561). การแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการอุทยานธรณีขอนแก่น. ขอนแก่น: สำนักงานจังหวัดขอนแก่น.
- สำนักงานอุทยานธรณีโคราช. (2560). แนวทางการบริหารจัดการแหล่งธรณีวิทยา แหล่งอนุรักษ์ธรณีวิทยาหรืออุทยานธรณีจังหวัดนครราชสีมา. นครราชสีมา: สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา.
- สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์. (2560). แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง พ.ศ. 2561-2564. ร้อยเอ็ด: สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์.
- สุรัชย์ ศิริพงษ์เสถียร. (2556). ปัญหาการบริหารจัดการอุทยานธรณีประเทศไทย. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- สุวิมล ติรกันนัท์. (2551). การสร้างเครื่องมือวัดตัวแปรในการวิจัยทางสังคมศาสตร์: แนวทางสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Antic, A., and Tomic, N. (2017). Geoheritage and geotourism potential of the Homolje area (Eastern Serbia). *Journal of Acta Geoturistica*, 8(1), 67-78.
- Certo, S. C., and Peter, P. J. (1988). *Strategic management concepts and applications* (1st ed.). New York: Random House, Business Division.
- Danek, T., and Skupien, P. (2016). Geotourism aspects of the Lufeng Dinosaur National Geopark in Yunnan Province, China. *Journal of GeoScience Engineering*, LXII(1), 51-57. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/306085444_Geotourism_Aspects_of_the_Lufeng_Dinosaur_National_Geopark_in_Yunnan_Province_China
- Dowling, R. K. (2008). The emergence of geotourism and geoparks. *Journal of Tourism*, 9(2), 227-236.
- Dowling, R. K. (2010). Geotourism's global growth. *Journal of Geoheritage*, 3(1), 1-13.
- Farsani, N. T., Coelho, C., and Coasta, C. (2011). Geotourism and geoparks as gateways to sociocultural sustainability in Qeshm Rural area, Iran, Asia Pacific. *International Journal of Tourism Research*, 13(1), 68 - 81. doi: 10.1002/jtr.800
- _____. (2014). Geo-knowledge management and geoconservation via geoparks and geotourism. *Journal of Geoheritage*, 6(3), 185-192. doi: 10.1007/s12371-014-0099-7
- Gray, M. (2008). Geodiversity: Developing the paradigm. *Proceeding of the geologists' association*, 119(3-4), 287-298. doi: 10.1016/S0016-7878(08)80307-0
- Hose, T. A. (2012). 3G's for modern geotourism. *Journal of Geoheritage*, 4(1-2), pp. 7-24. doi: 10.1007/s12371-011-0052-y
- Joyce, E. B. (2006). Geomorphological sites and the new geotourism in Australia. *Journal ASEG Extended Abstracts*, 2006(1), 1-4. doi: 10.1071/ASEG2006ab078
- Newsome, D., and Dowling, R. K. (2006). Geotourism's issues and challenges. In *Geotourism, Part Three: Geotourism in Action - Chapter 13* (pp. 242-254). Elsevier, Oxford.
- _____. (2010). *Global geotourism perspectives*. Oxford, UK: Goodfellow Publishers.
- Olafsdottir, R., and Tverijonaite, E. (2018). Geotourism: A systematic literature review. *Geosciences (Switzerland)*, 8(7), 1-16. doi: 10.3390/geosciences8070234

- UNESCO. (2015). *Global geoparks network*. Geoparks secretariat, global earth Observations section, division of ecological and earth sciences, Paris. Retrieved from <http://www2.unwto.org>
- _____. (2017). *UNWTO annual report 2017*. Retrieved from <http://www2.unwto.org>
- Marlina, E. (2016). Geotourism as a strategy of geosite empowerment towards the tourism sustainability in gunungkidul regency, Indonesia. *International Journal of Smart Home*, 10(5), 131-148.